

2. D. B. VI 36 XII
DISPUTATIO INAUGVRALIS
QVA DE

GRATIA
SPIRITVS SANCTI
DOCENTE

AVSPICIIS
SERENISSIMI PRINCIPIS ATQVE DOMINI
DN. FRIDERICI AVGVSTI
ELECT. SAXON. HEREDIS
ETC. ETC. ETC.

RECTORIS ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMI
PRAESIDE
GOTTLIEB VVERNSDORFII
SS. THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. ORD. TEMPLI C
SS. PRAEPOS. ET SENATVS ECCLES. ASSESSORE

PRO LICENTIA
SVM MOS IN THEOLOGIA HONORES CONSEQVENS
IPSI CAL. SEXTIL. MDCCIX.
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM STATIS
PVBLICE DISSERTIT

M. PAVLVS Gottlieb HOFMANNVS
Torga-Misn. t. t. SS. Theol. Cand. nunc vero S. Theol. Doct.
& Prof. Extraord. in Acad. Lipf.

EDITIO SECVNDA.

VITEMBERGAE, STANNO GERDESIANO. 1717.

XII

DISPUTATIO IN ACADEMIA
PUB. DE

GRATIA

SPIRITVS SANCTI

DOCENTE

AVSPICIS

ACADEMIAE PUBL. DE

DR. FRIDERICI AVGVSTI

ELECT. SAXON. HEREDIS

ET C.

RECTORIS ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMI

FRANCO

GOTTLIEB VVERNSDORFII

SS. THEOL. BOCH. ET PROSP. VALL. ORD. THEOL.

SS. THEOL. BOCH. ET PROSP. VALL. ORD. THEOL.

PHILOSOPHIA

SVMMS IN THEOLOGIA HONORES CONSEQVENS

ET C.

NOVIS DATE ET POST MORTEM ET ALIIS

PUBLICIS DISSENTIENS

M. PAVLVS GOTTFRID HOFMANNVS

TEOL. MGR. R. SS. THEOL. COND. NUNC VERO THEOL. DOCT.

& THEOL. CAND. IN A. D. LIT.

FRANCO

VITIMBERGAE, STANO CERESTIANO. MDCCCLXXII

§. I.

Vanquam major est, & atrocior generis humani corruptio, quam quæ nostris vel explicari sermonibus, vel deplorari lacrimis satis queat; dubium tamen non est, quin, suas si vires, post præstitam a Filio satisfactionem, expromere divina potentia voluisset, paucis actibus nostra e natura illam evellere, hominemque ad pristinum decus, & integritatem revocare potuerit. Quum enim ad inferendam ei imaginem divinam unico tantum afflatu opus fuerit, quis neget, eidem restituendæ unum, & item alterum, gratiæ impetum suffecturum fuisse. Placuit interim Sapientiæ Numinis in homine reparando multiplicare gradus, eosdemque ita disponere, ac moderari, ut hinc magnitudo negotii creaturæ vires excedens, hinc gratiæ, ac bonitatis divinæ copia, difficultates omnes superans, appareret.

§. II. Etsi proinde non nisi una est DEI gratia, quæ subvenit miseris, perinde ut essentia, diversis tamen effectis eadem se manifestat, & exerit. Nunc enim homines ad se admittendam blandissime *invitat*: nunc de magnitudine miseriæ, qua laborent, & adhibendis, quæ a Deo sunt ordinata, remediis, *edocet*: nunc *ad fidem* non repugnantes *perducit*:

cit: nunc perductos a reatu mortis, quo premebantur, *absolvit*: nunc in gratiam receptos *adoptat*, multisque rationibus *ornat*: nunc denique in statu gratiæ *confirmat*, & ad gloriam, in coelis præparatam, transmittit.

§. III. Parum vero abest, quin primum, inter omnes gratiæ divinæ significationes & gradus, locum obtineat ea, quam, præeunte Scriptura, *gratiam Spiritus S. DOCENTEM* non incommode appellaverim. Quia enim eo usque corrupti sumus, ac miseri, ut, profundissimis licet calamitatibus demersi, nostram tamen ipsorum miseriam ignoremus, viam vero, rationemque, eluctandi ex ea, non modo nesciamus, sed & monstratam ab aliis, ne intelligere quidem, & assequi, nedum arripere, aut usurpare possimus; facile patet, nobis, nisi a Spiritu S. de naturæ nostræ conditione ac statu modoque ac ordine illius corrigendi, edoctis, de subsequendis gratiæ divinæ effectibus, parum aut nihil, sperandum esse.

§. IV. *Primus* igitur gratiæ Spiritus S. applicatricis gradus est, quod Nos, nihil hujusmodi pro meritis & a civitate DEI alienos, ad se *vocat*, & ut, misso perditis hominibus nuntio, sanctiori nos cœtui jungamus, oblatamque in Christo gratiam admittamus, invitat. *Jes. XXVI. 10. Matth. XXII, 2. 1. Thes. II, 12. Act. XXVI. 18. Proximum* verum ad hoc locum *gratia DO CENS* occupat, quæ tum conditionem naturæ nostræ corruptam ac miseram, tum modum rationemque illius emendandæ ostendit. Quin hæc ipsa cum gratia *Vocante* tam arcte est copulata, ut quodammodo in eadem videatur includi. Nec enim vocari quis potest a DEO, quin simul, aliqua saltem ex parte, quorsum, quare, & quomodo venire debeat, edoceatur: Hinc Psaltes: *Agite, filii, auscultate mihi: reverentiam Jehovæ docebo vos, Psal. XXXIV. 12.* Et Dominus ipse: *venite ad me omnes, qui laboratis, & ego refocillabo vos.*

Quæ

Quæ verba vocantis sunt: mox ad discendum horriatur: *discite a me, quoniam humilis sum corde* &c. *Matth. XI, 29.*

§. V. Differunt interim Gratia Vocans & Docens, non modo, quod *illa* præcedit, *hec* sequitur, sed &, quod per *illam* homines ad *institutionem* salutarem æquo animo admittendam, divinitus *invitantur*: per *hanc* vero *actu* ipso, de rebus ad salutem cognitu necessariis, *instituuntur*. Terminus igitur *a quo*, ut loquimur in scholis, gratiæ *vocantis*, est status corruptionis, Satanæque, ac tenebrarum regnum, in genere; *ad quem*, est regnum gratiæ, in eoque dispensanda recuperandæ salutis adminicula, siquidem vocamur a tenebris ad lucem *1. Petr. II, 9.* *Docentis* vero terminus *a quo*, est mentis sigillatim corruptio, per ignoratiam, errores, ac dubitationem, de DEO rebusque divinis; *ad quem*, est illuminatio passiva, seu liberatio a corruptelis in mente, per oppositam acquisitionem notitiæ de DEO, rebusque salutaribus.

§. VI. Noti gratia Docentis est *ἔγγυαφος*. Etsi enim quidam novaturientes cum Zieroldo, Langio, aliisque eo progrediuntur insanix, ut id omne gratia divinæ ambitu excludant, & ad *Legem, naturamque*, rejiciant, quicquid in homine cum fide, & charitate conjunctum non est; meminisse tamen debemus, de actibus gratiæ divinæ non ex eorundem in hominibus *effectu, & actu* operatione, vel *accidentali successu*, sed ex *ordinatione* divina, ipsoꝝque *actu* indole ac natura, judicari debere. Christus enim inter gratiæ divinæ documenta refert, quod Judæi sapius fuerint vocati, & invitati ad nuptias & cœnam, *Matth. XXII, 4. Luc. XIV, 17. Act. XIII, 46.* etsi non comparuerint, sed oblatam gratiam respuerint: idemque aures ad audiendum inter *beneficia* refert, *Luc. VIII, 10. 18. Jo. XII, 40.* etsi ab audientibus non recte usurpatas. Itaque Apostolus *doctrinam* Evangelii con-

ceptis verbis gratiam nominat *Galat. II, 9.* & sigillatim inculcat *Ephes. III, 9.* cum ait: *Evangelii factus sum minister κατὰ τὴν δωρεάν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ* --- *Mibi minimo omnium sanctorum data est hæc gratia, ἐδόθη ἡ χάρις αὐτῆς*, ut inter gentes evangelizem. Denique vix inter Christianos auditum fuit, *Pelagianum esse, docere: Gratiam strictè dictam esse, quod nobis divina eloquia predicantur.* Quod tamen Z. asseverare non dubitat, in *Diss. Proœm. Syn. Theol. pag. 34.*

§. VII. Quin &, quod *Docentem* hanc gratiam vocamus, in Scriptura fundatum est, quippe quæ de *Doctore* primario ac eminente, Spiritu S. ejusque *hypodidascalis*, fidelibus Ecclesiæ ministris, de *doctrina* ipsa, & *discipline*, quæ adhibetur, modo, de subsidiis, & *rationibus instituendi* homines, graviter copioseque exponit, quod ex sequentibus constabit. Itaque nonnunquam in mentem mihi venit mirari, quod hæc ipsa notio in scholis Theologorum rarius usurpatur, quum tamen sit propria, multisque adversariorum cavillationibus arcendis idonea, ceterisque titulis ac nominibus, non una de causa, anteferenda.

§. VIII. Crebrius, sed sensu vocis improprio, gratia *illuminans*, vel *illuminatrix*, vocatur, pariter præeunte Scriptura, cui illuminare idem est, quod *docere*. Uti enim corruptio mentis per ignorantiam, & errores, *caligo* dicitur; sic rerum sacrarum notitia, divinitus nobiscum communicata *lumen* appellatur. *Jes. II, 5. cap. LX, 2. & 3. Jo. III, 9. XII, 35. Actor. XXVI, 18, 1. Thess. V, 1. Job. I, 5. Rom. I, 21. II, 16. Eph. V, 8. 1. Pet. II, 9. 1. Jo. II, 9.* Luminis enim est *tenebras* dissipare: doctrinæ, *ignorantiam*, & errores expellere. Pulcre *Clemens Alex. Strom. L. V. f. 578.* Φωτισμός ἡ μαθητεία κέλῃται, ἡ τὰ κεκρυμμένα φανερώσασα, disciplina dicta est *illuminatio*, ut quæ manifestavit occulta. Et *Gregorius Nyssenus Orat. XII. c.*

Euno-

Eunomium T. II. f. 714. Τὸ ἡλιακὸν Φῶς, inquit, ὁψεῶς ἐστὶ διακρίτικόν. ὃ δὲ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθητῶν λόγος. τῶν ψυχῶν τὸν φωτισμὸν τῆς ἀληθείας ἐντίθησι, *solaris lux, visus est discretiva, sermo autem doctrina, discipulorum animis veritatis illustrationem immittit.* Præceptio enim Domini illuminat oculos, mentis nimirum, subministrans cognitionem tum nostræ miseræ, tum voluntatis divinæ *Psal. XIX, 19.* Quem ad locum *Theodoretus* f. 468. ἡ ἐντολὴ φωτίζει τῆς διανοίας τὸ ὀπτικόν, διδάσκεισα τί τὸν τῶν ὅλων θεραπεία Θεὸν, præceptum internos mentis oculos illuminat, docens, quomodo universitatis Deus colatur. Sic mentis oculi dicuntur *per scientiam illuminati, Ephes. I, 18.* Et Apostolus missum se esse scribit, *Φωτίσαι πάντας Ephes. III, 9.* Denique recte in mysteriis instituti *Φωτιζέμετες* appellantur *Ebr. VI, 4. conf. 2. Cor. IV, 6.* Huc spectat, quod *Aquila Ponticus, Exod. IV, 12. Pf. CXIX, 33. Prov. IV, 4. imo & LXX. Interpretes, Iud. XIII, 8. 2. Reg. XII, 2. c. XVII, 27. Ebr. הריה, docuit, instituit, reddiderunt per τὸ Φωτίζειν.* Sequuntur modum loquendi veteris Ecclesiæ Doctores, qui cum doctrinam & institutionem generatim, tum eam sigillatim, quæ Baptismati solebat præmitti, & Catechumenorum erat, *Φωτισμὸν & Φώτισμα,* dicere consueverunt, quo de vid. *Swicerus in Thesauro.*

§. IX. Iisdem de causis dicitur *apertio oculorum, Psal. CXIX. 18. Actor. XXVI, 18.* item *Φανέρωσις,* seu manifestatio. Scriptura enim aliquando inter *Φανέρωσις,* & *ἀποκάλυψιν* distingvit, ita, ut *illa* sit rerum antea revelatarum publicatio, & manifestatio, *hæc* rerum novarum, & antea ignotarum, suggestio. *Φανέρωσις* inter *χαρίσματα,* καὶ *ἐνεργήματα* Spiritus S. omnino refertur *1. Cor. XII, 7.* & Servator ipse testatur, se manifestasse nomen Patris sui hominibus *Joan. XVII, 6. i. e. docendo proposuisse. Paulus autem Coloss. IV, 4. τὸ Φανέρωσαι*
expli-

explicat περί τὸ λαλήσαι, τὸ μυσῆριον τῆς Χριστοῦ, sibi que tribuit
Φανέρωσιν τῆς ἀληθείας, seu propalationem veræ doctrinæ
2. Cor. IV, 2.

§. X. Nonnulli gratiam *docentem* etiam *revelanti* æqui-
pollere putant, sed perperam. Si enim ἀκριβείων, ab ipso
Spiritu S. custoditam, tueri volumus, inter gratiam *revelan-*
tem, ac *docentem*, illud, hodierno tempore, discriminis inter-
cedit, quod *illa* olim dirigebatur ad Prophetas, & spiritu pro-
phético instructos, cum Apostolos, tum alios, Num. XXIV, 4.
1. Cor. XIV, 26. 30. 2. Cor. XII, 7. Epb. I, 17. hæc hodie ad om-
nes. *Illæ* se habet ad instar causæ: hæc instar effectus. Ni-
si enim extaret divina revelatio in Scripturis, nemo posset hoc
tempore vel docere, vel discere. *Illæ* fiebat immediate a
Spiritu S. Gal. I, 12. II, 2. Hæc, interveniente verbo, Ps. XCIV, 12.
1. Cor. II, 13. Conf. Celeberr. Theologorum, B. D. Grapii Theol.
Posit. c. XVI. pag. 134. & B. M. Bucerii Ratbmannus redi-
vidus.

§. XI. Illud nobis prætereundum non est, quod gra-
tia *Docens* nunc antecedit fidem, & gratiam *inhabitantem*, nunc
eamdem sequatur. Docet enim Spiritus S. homines, quoad
versantur in regno gratiæ, iisdemque, prout cuiusque status
& conditio postulat, non modo elementa & initia Christianæ
religionis, sed & ea, quæ ad τελειότητα spectant, proponit,
Ebr. V, 12. VI, 1. Posterior, & quæ inhabitantem sequitur,
Jo. II. 20. 27. sigillatim in Scriptura dicitur gratia *ungens* 1. Job. II, 20. 27.
Est enim Chrisma non modo *medicum* & *paracleticum*, sed &
prælucens, *cujus typus illud chrisma*, quod Regibus olim, Sacerdo-
tibus & Prophetis datum, cum instructione ad officii λειτουργίαν
& mutatione in alios viros. - - Ad hanc unctricem gratiam
omnino referenda sunt *charismata* Oeconomica, dona, ut vocan-
tur, *administrantia*, summi Regis ἀποστολαί 1. Maccab. II. 18.
lumen

lumen scil. sapientie, flumen lingue, virtus thaumaturgica, θυμὸς heroicus 1. Cor. XII, 4. ut loquitur B. Dannhauerus in *Hodof. p. 938. seq.* Utraque vero gratia, sive præcedat inhabitantem, sive sequatur eam, est aliquid *supernaturale*. Namque & illa, quæ in lapsis superest, notitia rerum divinarum, quæque *inhabitantem* haud dubie præcedit, est *lumen aliquod supernaturale*, quod idem *Dannbauerus* docet ex *Apoc. III, 2. in Hodof. pag. 878.*

§. XII. Interim hoc loco eam præcipue gratiam *Docentem* attendimus, quæ ad *prævenientem, preparantem, & excitantem* spectat, adeoque *inhabitantem* præcedit. Quoad enim tantum *docetur* homo, stat Christus quasi præ foribus & pulsat, ut intromittatur *Apoc. III, 20.* Trahiturque homo a DEO, ut veniat ad eundem *Jo. VI, 44.* Itaque inter *vocantem, & regenerantem*, vel convertentem sensu strictiore, (laxius enim si capiatur, illuminantem seu docentem involvit) est media, illamque immediate sequitur, hanc immediate præcedit. Monstrat hunc ordinem DEVS ipse in tabulis vocationis Paulinæ *Act. XXVI, 18.* quibus testatur, *se mittere Paulum ad gentes,* (quod est gratiæ Vocantis,) *ut aperiat oculos eorum,* (hem gratiam illuminantem ac docentem!) *ut convertantur a tenebris ad lucem, & a potestate Satanae ad Deum,* (ergo conversio strictè dicta illuminationem immediate excipit,) *ut accipiant remissionem peccatorum,* (observetur justificationis,) *& sortem inter eos, qui sanctificati sunt,* (sanctificatio nimium justificationem non præcedit, sed sequitur) *per fidem in se.* Consentit *Form. Conc. in solida Declarat. p. 805.* Certo statuamus, inquit, *quod Deus in iis, quos ad eum modum vocat, per verbum efficax esse velit, ut illuminentur, convertantur, & salventur.* Conf. *B. D. Neumanni Diss. de nexu & discrimine gratiarum.*

AA-XX

B

§. XIII.

§. XIII. Quod ipsum non solum *de Ordine naturæ*, secundum quem Illuminationem antecedere conversionem fa-
tentur, qui hoc tempore male-sanas de hoc argumento senten-
tias fovent, sed *temporis* quoque, intelligatur velim. Utut
enim infantes, (quos suo modo illuminari ac doceri a Spiritu S.
negari non potest, conf. *Matth. XXVIII, 18.*) per Baptismum
regenerentur ac renoventur simul *Tit. III, 5.* in adultis tamen
illumination, seu doctrina, reliquas sanctificationis partes non
naturæ modo, sed *temporis* quoque, ordine antecedit.

§. XIV. Ac primo quidem id ipsa *doctrina* indoles,
ratioque exposcit, quum omnis *institutio*, etiam tempore,
antecedat *actionem institutioni conformem*, & multo ante nos
doceamur in scholis, quid statuere de rebus, quid facere, quid
omittere debeamus, quam bene cognita ad usum transfera-
mus. Institutio habet sese ad instar *medii*, respectu actionis,
ex institutionis præscripto suscipiendæ. Actio ipsa, instar *finis*
& scopi. *Medium* tempore antecedit *effectum*. Neque etiam
vel appetere quis bonum, vel appetitum exequi, sibi que con-
ciliare potest, nisi prius illud cognoverit, quum ignoti nulla
cupido sit, & *Augustino teste*, quantum cognoscunt homi-
nes, tantum diligant. Ante igitur oportet voluntatem ab in-
tellectu per bonum ostensum ac commendatum moveri, &
excitari, quam ad illud desiderandum, & prosequendum se
conferat. Quomodo credent, de quo non audiverunt?
om. X. 14. Rom. X, 14. imo quomodo appeterent, aut per fiduciam appre-
hendent, quod nondum cognoverunt? Itaque cæcus ille,
monitus a Servatore, ut crederet in Filium DEI, prius edoceri
cupiebat, *quisnam ille esset*, *Job. IX, 36.* Namque ut in fertili-
tate terræ seminis sparsio, sparsique intra sulcos receptio, prior
est ipsa *receptio*, & in hac quoque primum herba, hinc spi-
ca, denique triticum profertur *Marc. IV, 28.* ita & in emen-
dando

dando homine doctrina verbi DEI, ex eaque resultans illuminatio, tempore antecedit conversionem, ipsamque regenerationem. Illuminatus enim, qua talis, seu solius gratiæ Docentis compos factus, habet sese ad instar embryonis, qui delitescit in utero, & sensim paulatimque crescit, movetur etiam aliquando, ac subsilit, donec prorsus elaboratus prodeat in lucem, & nascatur. Vti vero formatio hominis in utero nativitatem ejus non *natura* modo, sed *tempore* etiam, antecedit, ita etiam illuminatio, seu institutio hominis, ipsam regenerationem. Sacerdotes certe qui Christo fidem dedisse *Act. VI, 7.* leguntur, haud dubie multo ante fuerant de Servatoris divinitate ab eodem in templo, & alias, edocti, ac per miracula convicti *Job. III, 2.* quam plene regenerarentur per fidem. *Augustinus* totum prope triennium in superandis, quas ipsi Manichæismus objecerat, difficultatibus absumpsit, notavitque *B. Hulfemannus, de aux. Grat. p. 8.* per XIX. gradus ad veram in Christum fidem eum ascendisse. Imo vero quotquot in peccata graviora prolapsi fiduciam in Deum amittunt, si quando redeunt ad frugem, multo ante fuerunt de DEO, rebusque sacris edocti, quam plene sanctificati. Unde per veram pœnitentiam reversi ad Dominum non primum *institui*, aut illuminari, sed pridem cognitorum *meminisse*, ac *recordari* dicuntur *Hof. VI, 1. Ez. VI, 9. XVI, 61. XX, 43. XXXVI, 31. Zach. X, 9.* Qui enim semel a DEO recepti sunt in foedus, hos, etsi per peccata prolapsos, *Spiritus Sanctus excitante gratia semper comitatur, & ad revertendum instigat, Catechismus, & rudimenta fidei in memoriam revocando*, ut loquitur *B. Hulfemannus l.c.* Cui si morem gerunt, tum demum fidem veram, gratiamque DEI, recuperant.

§. XV. Quum proinde gratia *Docens*, quæque huic respondet, *illuminans*, per hætenus dicta, *vocantem* im-

diatē sequatur, convertentem vero & regenerantem non natura modo, sed & tempore antecedit, peccatum haud dubie, nec leviter illud, a quodam vicinæ Academiae Doctore fuit, qui publico quidem scripto, sed privata sententia, (solent enim novarum rerum studiosi, auctoritate publica suam ad libidinem abuti, quo tanto plurium deinceps jactare consensum possint) de Illuminatione sic disputat: *Spiritus S.* NB. *postquam se fidelium insinuavit mentibus,* (quæ quidem est manifesta gratiæ inhabitantis descriptio) *novæ in iis, spiritualis putæ, ac divinæ vitæ auctor est,* τὸ πνεῦμα γὰρ ἐστὶ τὸ ζωοποιεῖν. *Incipit autem vitæ illa a nova luce in mente per Spiritum S. accensa.*

§. XVI. Quid enim? Num 1.) homines sunt *fideles*, antequam credant? Id vero ex his verbis haud difficulter colligitur. Dicitur enim Spiritus S. *fidelium* sese mentibus insinuasse: & tamen *postquam* sese insinuavit, novæ demum vitæ in illis auctor est, cujus initium est notitia salutaris, quæ ingreditur fidem, & ex parte constituit. Aut igitur fides dabitur ante fidem: vel fides absque notitia, quod utrumque absurdum est. Porro 2.) Spiritus S. *postquam sese fidelium mentibus insinuavit*, novæ in illis vitæ auctor est, quæ incipit a luce nova, vel illuminatione. Gratia ergo illuminans, & docens inhabitantem sequetur, per Doctoris illius sententiam. Atqui *Spiritus S. non ingreditur animam malitiosam, Sap. 1, 4. 5.* quem locum ipse adversarius urget, tantum, quo illuminationem absque renovatione esse non posse doceat. Et tamen *ante illam vitam novam* sese insinuavit mentibus, de sententia Doctoris, quoniam scribit, Spiritum, *postquam se insinuaverit mentibus*, demum *novæ vitæ auctorem* esse: Ergo Spiritus S. vel ingreditur animam malitiosam, quod negare videri vult adversarius, vel falsum est, quod scripsit, Spiritum,

ritum, *postquam* sese insinuavit fidelium mentibus, novæ vitæ auctorem esse. 3.) Pater, Filius, & Spiritus S. veniunt ad eum, qui Christum amat, & verba ejus observat *Job. XIV, 23.* Sed Spiritus S. secundum Doctoris illius sententiam *prius* sese insinuat hominum mentibus, quam nova iis vita indita, nova in iis accensa lux fuerit. Christus ergo prius amatur, quam cognoscitur, & homo ante a DEO inhabitatur, quam hujus verba servaverit. Quod utrumque falsissimum est. 4.) Postremo Christus habitat per fidem in cordibus nostris *Eph. III, 18.* & adversarius fatetur, Spiritum S. *fidelium* sese insinuare mentibus. Sed vero postquam sese insinuavit, tum demum novæ vitæ, novæque lucis in iis auctor est. Ergo vel dabitur inhabitatio DEI sine fide, quod est fanaticum, vel fides absque noticia, & lumine in mente hominis accenso, quod est absurdum. Tot nimirum se difficultatibus implicant, quotquot mataeologiae Mysticæ placita, quam Scripturarum oracula, sequi malunt, & tum demum deliciarum sibi videntur, quando Viris innocentissimis, opinione tamen ipsorum ἀπειθοῦσι τοῖς, aliena licet sub persona, insultare possunt.

§. XVII. Gratia igitur *illuminans*, seu *Docens*, cum reliquos gratiæ applicatrici actus, conversionem nimirum, regenerationem, & justificationem, tum sigillatim *inhabitationem* Spiritus S. & renovationem, in adultis, ordine *temporis* antecedit. Quod ipsum tamen de illa potissimum gratia Docente intelligendum est, quæ notitiæ salutaris concipiendæ inservit. Nam quæ fidem plenam concomitatur, aut sequitur, adeoque *in fide*, & *juxta fidem* incrementa sumit, illam post regenerationem, & ceteras sanctificandi rationes collocari debere, jam supra monuimus. Crescere enim jubemur in fide, non modo qua fiduciam, sed & imprimis qua notitiam *2. Cor. X, 15.* ne simus amplius pueri τῶν θεῶν

1. Cor. XIV, 20. Crescere iubemur in scientia DEI *Epb. I, 17.*
Col. I, 10. crescere denique in gratia, & cognitione Domini
 nostri, & Servatoris J. C. 2. *Petr. III, 18.*

§. XIIIX. Ceterum hæc ipsa *Docens* gratia, de qua dis-
 putamus, *principaliter* a DEO proficiscitur, ita ut Patri, Fi-
 lioque, ac Spiritui debeatur. Est enim a.) institutio, vel il-
 luminatio nostra, *opus* quoddam *ad extra*, ut loquimur in
 scholis, adeoque, secundum receptam regulam, indivisum.
 Præterea b.) *οικονομίων* mediorum salutis ingreditur, quæ ab
 omnibus in DEO personis originem ducit. Atque ut c.)
 gratia omnium est personarum; ita & dispensatio, & applica-
 tio illius. Accedit d.) quod verbum Dei, per quod doce-
 mur, Ministerium item Ecclesiasticum, ab iisdem dependet.
 Denique e.) ad salutem vergit humani generis, quam non
 uni tantum, sed omnibus in DEO personis, acceptam ferre
 debemus. Itaque Dominus ipse: Doceo Te, inquit, profi-
 cere, & deduco te in via, qua ambules *Jes. XLVIII, 17.* Et
 David: Bonus & rectus Jehovah, idcirco docet peccatores
 viam; Facit, ut incedant mansveti ex jure, & docet mansve-
 tos viam suam, *Psal. XXV, 8. 9.* Eandem sibi gratiam expe-
 tebat a Domino, hoc Psalmo *v. 4.* vias tuas, Jehova, notas
 fac mihi, semitas tuas doce me, conf. *Psal. CXLIII, 10. CXIX,*
26. 64. 68. 108. Jes. XXVIII, 26. pro eaque accepta gratias age-
 bat *Psal. CXIX, 7.* Conf. omnino *Form. C. c. p. 926. edit. Lips.*
in 4.

§. XIX. Speciatim tribuitur *Patri*, qui, ut iussit e tene-
 bris lucem illucescere, ita quoque luxit in cordibus Aposto-
 lorum ad revelationem notitiæ coram facie J. C. 2. *Cor. IV, 6.*
 Hic Pater est luminum *Jac. I, 17.* & DEVS Domini nostri
 J. C. pater gloriæ, qui dat spiritum sapientiæ & revelationis,
 per agnitionem sui, & illuminatos oculos mentis nostræ,
 ut

ut sciamus, quæ sit spes, ad quam ille vocavit *Ephes. I, vers. 17.*

§. XX. Filio *duplici* modo competit. Primo a.) *meritorie*, quoniam seipsum sanctificavit pro nobis, quo & nos sanctificemur per veritatem ejus *Job. XVII, 19.* Omnia enim nobis donantur propter Filium *Rom. IIX, 28.* a cujus plenitudine sumimus *χάριν ἀντὶ χάριτος* *Jo. I, 16.* Deinceps b.) *effective.* Ideo enim appellatur *λόγος*, quia inde a condito genere humano, ejusdemque lapsu, perpetuus prope fuit divinæ voluntatis interpres, missusque in carnem omnia nuntiavit nobis *Jo. IV, 25.* tanquam magnus ille Propheta Patribus promissus, *Deut. XII, 18. Jo. VI, 14.* & Doctor *ἀπὸ Θεῶν ἐληλυθώς* *Jo. III, 2.* verax & viam DEI in veritate docens *Matth. XXII, 16.* docens *ὡς ἐξουσίαν ἔχων* *Marc. I, 22.* Hanc gratiam cum ipse dispensavit olim docens in scholis Galilææ, nec non Hierosolymis in templo, & alias, tum adhuc dispensat, *vi muneris sui Prophetici*, per quod non solum Doctores sibi in Ecclesia legat, sed & legatos dotibus suis ornat, verbum vero ab iis propositum efficacia sua armat, ac instruit *Eph. IV, 11. Marc. XVI, 20. Jesh. XXXIII, 22.*

§. XXI. Per *ἰδιοποίησιν Spiritui S.* adscribitur, quippe in quo institutio, vel illuminatio, tanquam actio a tota Trinitate procedens ultimo terminatur, tanquam Spiritu veritatis, docente nos omnia, & suggerente nobis omnia, quæcunque mandavit Christus, *Jo. XIV, 26.* Pater igitur, & Filius, docent nos mediante Spiritu suo, quandoquidem non loquitur aut docet a seipso, sed quæ audiit a Patre, & Filio *Jo. XVI, 13.* Ea de causa dicitur Spiritus sapientiæ ac intellectus *Jesh. XI, 2.* scientiæ ac revelationis *Eph. I, 17.* testificationis de Christo *Jo. XV, 26.* denique disciplinæ *Sap. I, 1.* hoc magis, quod medium docendi homines ordinarium, verbum nempe DEI,
sive

sive Scripturam S. condidit, eandemque per sanctos Dei homines adornari curavit 1. *Sam. XXIII, 2. Luc. I, 77. 2. Pet. I, 20.*

§. XXII. Alioqui Doctor est non modo a.) *primarius*, & summus, ad quem ipsis quoque *hypodidascalis*, nedum discipulis, est recurrendum perpetuo; sed & b.) *unicus*, si ἐξοχὴν, & efficaciam independentem spectes, eodemque adeo gradu, quo Christus sibi vindicat, *Matth. XXIII, 8.* hoc titulo cohonestandus. Est præterea c.) *perspicuus*, qua verbum, quod simile est lucernæ in loco caliginoso lucenti 2. *Pet. I, 19.* & eo usque dilucidum, ut vel ἀπὸ βρέφους possit intelligi 2. *Tim. III, 14.* d.) *Solidus*, quod primum elementa proponit, ac fundamenta jacet, hinc πρὸς τελειότητα pergat *Ebr. V, 15. VI, 2.* e.) *Sufficiens*, ob Scripturam Θεόπνευστον, quæ utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad institutionem quæ est in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfecte instructus 2. *Tim. III, 17.* Denique f.) *fidelis* nihil dissimulans eorum, quæ ad salutem sunt cognita necessaria, & aperiens πᾶσαν βελήν τῆς θεῆς *Act. XX, 27.*

§. XXIII. Idem Spiritus gratiam suam dispensat per *Ministros*, quos sibi velut ὑποδιδασκάλους legavit. Funguntur enim legatione pro Christo 2. *Cor. V, 20.* Hos non modo in Ecclesia constituit Episcopos ac Doctores *Act. XIII, 2. XX, 28.* sed & dotibus suis ornat ac instruit 1. *Cor. XII, 4. 5. 6. 2. Cor. III, 5.* Ac licet *privatim* etiam mater filium, & avia nepotem, 1, 5. docere possit, exemplo Loidis, & Eunices, 2. *Tim. III, 13.* *Publice* tamen nemo sibi sumere has partes debet, nisi missus a Spiritu, per vocationem legitimam, utut mediatam, *Jerem. XXIII, 30. Rom. X, 14. Ebr. V, 4.*

§. XXIV. Horum igitur opera Deus in instituendis hominibus *ordinarie* utitur, & misere falluntur hoc tempore, quotquot vel ab ipso Deo, sine medio, per somnia, visiones, & ecclta-

ecctafes, vel per angelos, vel alio quocunque modo, *extra ordinem*, de rebus facris vel doceri cupiunt, vel doceri se posse putant. Habemus enim Mosen & Prophetas, Scripturas, & Scripturarum fidos interpretes, ac doctores, hos au diamus *Luc. XVI, 19.* Deus non frustra in Ecclesia constituit post Apostolos, & Evangelistas, etiam Pastores & Doctores, eo usque duraturos, donec perveniamus omnes ad unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, *Epb. IV, 12.* quod quidem in æterna demum vita futurum esse, recte ad h. l. *Balduinus* observat.

§. XXV. Fanatica vero subtilitas est, cum *Zieroldo, Langio*, & horum sociis, inter *θεοδιδάκτες, & ἀνθρωποδιδάκτες* velle distingvere. Iidem enim, qui hoc tempore sunt *ἀνθρωποδιδάκτοι*, sunt quoque *θεοδιδάκτοι*, dummodo suis a Doctoribus veram, divinæque revelationi conformem, doctrinam imbiberint: & iidem, qui nunc sunt *θεοδιδάκτοι*, sunt quoque *ἀνθρωποδιδάκτοι*, quoniam a Deo instituuntur per homines, nisi forsan *αὐτοδιδάκτες* pro *θεοδιδάκτοις* habere velimus, cujusmodi tamen nostra in Ecclesia, vel omnino nulli, vel certe paucissimi fuerunt. Saltem a Deo docti non opponendi sunt iis, qui ab hominibus sunt docti, quum Deo visum sit, agere cum hominibus per homines, *οἰκονόμις* nimirum suæ gratiæ. *1. Corintb. IV, 1. 1. Tbess. I, 6. coll. c. IV, 9.*

§. XXVI. Non est, cur quis cum *Weigelio*, *Tremulis*, & recentioribus quibusdam fanaticis, ad illud *Joanneum 1. Epist. II, 27. non opus habetis, ut quis vos doceat*, sese recipiat. *1. Jo. II, 2:* Si enim hæc verba, quod urgent novaturientes, fuerint refecanda ad vivum, tum sequetur, *Joannem ipsum* rem supervacuum egisse, quod studuerit suos per epistolam confirmare in doctrina, qua tamen illi, ob beneficium unctionis, seu illuminationis divinæ, & ejus quidem immediata, Docto-

C

re

re non indigerint. Loquitur ergo Apostolus partim de *plenitudine*, ac *sufficiencia* doctrinæ, quam acceperint, cui quoad inhæreant, novo quodam Doctore, a quo plenius, melius, aut perfectius instituantur, non opus habeant, partim de *luculentis* eorum, ad quos scribebat, in religione *perfectibus*, qui tanti sint, ut quum διὰ τὸν χρόνον ipsi facti sint διδάσκαλοι, alieno magisterio carere jam posse videantur. *Ebr. V, 12.*

§. XXVII. Neque vero *honoris* tantum causa, improprieque, ac *æquivoce*, ministri Ecclesiarum nostrarum *Doctores* appellantur, quod sanctuli quidam statuunt, *Spenerum* suum secuti. Illuminatio enim, procul temperamento, tribuitur Paulo *Act. XXVI, 18.* nec magis, qui bene instituant homines, æquivoce sunt *Doctores*, quam Petrus & Paulus æquivoce sunt *Apostoli*, aut Matthæus & Lucas *Evangelista*, quoniam cum his conjunguntur *Doctores Ephes. IV, 11.* Quam *vere* ergo DEVS nos docet ἐξοχικῶς & *principaliter*, seu eminenter, tam *vere* homines nos docent διακονικῶς, & *ministerialiter*, tanquam collaboratores, & συνεργοὶ τῆς Θεοῦ. *Cor. III, 9. 2. Cor. VI, 1.* Nec alia nunc actione Deus, alia homo, instituit: sed Dei potius actio in hominis ipsius actione intime includitur, ita ut, docente ministro, Deus ipse nos doceat, sed per ministrum, *Matth. X, 20. Luc. X, 16.*

§. XXIIIX. Aliquando DEVS ministerio quoque *maiorum* hominum in Ecclesia utitur, salva gratiæ docentis, verbique, quod proponitur, efficacia. Hæc enim non a conditione aut qualitate Doctoris *secundarii*, sed *primarii*, Spiritusque S. influxu dependet. Et licet ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, non agnoscantur a DEO, gratiose nimirum, benevole, & approbative *Matth. XXV, 12. Psal. I, 8. Jo. X, 15. 2. Tim. II, 19.* possunt tamen *per nomen*, i. e. auctoritatem, & efficaciam Domini prophetare, miracula perpetrare, virtutes edere
Matth.

Matth. VII, 22. notitiamque omnium mysteriorum, ipsamque adeo fidem miraculosam, habere, absque salutari, quæ operatur per charitatem *1. Cor. XIII, 2.* Itaque Christus ipse olim ablegabat Judæos ad Phariseos & legis peritos, sedentes in cathedra Mosis, & docentes, quæ essent facienda, utut ipsi non facerent, & jubebat homines Doctorum obedire sermonibus, sed abstinere exemplis, quum nonnulli recte aliquando doceant, & pessime vivant. *Matth. XXIII, 5. seq.* Ne quid de Bileamo in veteri, vel Iuda proditore, in novo fœdere addam.

§. XXIX. Errat igitur ὁ δῆνος, qui vite sanctimoniam essentialia quoddam veri Doctoris προσκειμενον esse statuit, cautus: si Christianorum vulgarium requisitum essentialia sit sanctimonia vite, cur non multo magis Theologorum, qui sint Doctores Christianorum? Non frustra dicere Apostolum: oportere Episcopum esse irreprehensibilem, *1. Tim. III, 2.* Ipsam Theologiam esse τὴν κατ' εὐσεβείαν διδασκαλίαν *1. Tim. VI, 3.* esse τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τὴν κατ' εὐσεβείαν *Tit. I, 1.* Idem sentiunt Pietistæ Kahlenfes apud Löber. in H. E. Orlam. p. 217. & Argentoratenses, teste B. Zenigrafo im Bericht. p. 222. D. Breithaupt in Disp. de vera rerum div. not. D. Zierold. pecul. lib. von Unterscheid der wahren und falschen Theologie. D. Meurer. Stendal. in Idea S. Theol. pag. 2. J. Langius in T. I. Observ. p. 108. 113. nec non in Medic. Mentis passim. M. Arnoldus hinc inde, D. Thomasius in Apol. germ. ejusque pullus Brenneisen in der Ebrer-Rettung p. 34. Dippelius c. B. D. Mayerum, cetera denique sanctorum turba. Est enim hæc opinio velut communis quædam illorum tessera, qui hoc tempore μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας habent, virtutem vero ejus abnegant, idque impie sentiendo, ac scribendo, satis ostendunt.

§. XXX. Et si vero nos ipsi non modo ab iis, qui jam sunt

sunt publici Doctores, sed & iis, qui tales evadere volunt, requirimus, idque multo forsan, quam ipsi adversarii, diligentius, ac studiosius, inculcamus, ut vitæ morumque innocentiam cum doctrinæ sinceritate conjungant; ne, quod una manu ædificant, altera destruant, aut similes iis fiant, qui olim Noachi fabricabantur arcam, quam ipsi non ingrediebantur; negamus tamen sanctimoniam vitæ sic necessariam esse Ecclesiæ Doctori, ut essentialia illius sit *προσκέµενον*, vel hujusmodi, sine quo quis verus Ecclesiæ Doctor esse, vel audire non possit.

§. XXXI. Meminisse enim debemus a.) Doctorem Ecclesiæ suo in foro geminam, sustinere *personam*, alteram, *ministri salvaturi*, alteram, *hominis salvandi*. Priore modo spectatus, est *idoneum* Ecclesiæ *organon*, posteriore, est *verum* Ecclesiæ *membrum*. Illius respectu systematum scriptoribus dicitur *subjectum invasionis*, & attenditur in *Præcognitis*: Hujus, *subjectum Operationis*, & consideratur in *ἀνθρωπολογίᾳ*, & *parte Theologia secunda*. Pro diversitate personæ etiam alia, atque alia illius occurrunt *προσκέµενα*. Qua Minister Ecclesiæ & Organum, requiritur, ut διὰ τὴν ἔξω habeat sensus exercitatos ad discretionem boni & mali, *Ebr. V. ult.* & sit *δυνατὸς* ad redarguendum *τὰς ἀντιλέγοντας*, *Tit. I, 9.* denique ad omne opus bonum, in docendo, redarguendo, castigando, consolando, perfecte instructus. *2. Tim. III, 17.* Qua *membrum* Ecclesiæ, fidem imprimis habeat oportet, quia sine fide impossibile est placere DEO. *Ebr. XI, 6.* Tum vero & DEUM, proximumque amet, quia fides per charitatem operatur, *Gal. V, 6.* in id denique incumbat, ne jure possit reprehendi a quoquam, quod urget *1. Tim. III, 2.* Apostolus.

§. XXXII. Hac de causa b.) distinguendum putamus inter

inter *dona* Spiritus S. *ministrantia*, & *sanctificantia*. Neutrum genus alterum necessario includit. Namque & sanctificantia sine ministrantibus, quod adversarii fatentur, & ministrantia sine sanctificantibus esse possunt, cum quis explanare Scripturas, futura prædicere, miracula perpetrare, virtutes denique edere, procul salutari fide, procul solida charitate, queat. 1. *Cor. XIII, 3. Matth. VII, 22.* Ratio est, quod ministrantia, cum sanctificantibus collata, instar *mediorum* sunt, hæc *finis*. Conferunt enim dona ministrantia hominibus, in iisque habitus Theologicus, πρὸς τὸν κατὰ τὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τῆς σώματος τοῦ Χριστοῦ *Ephes. IV, 12.* eademque se exerunt per prophetias, miracula, & virtutes, quod alii fidem in Christum salutarem concipiant, ad quam vero accendendam ipsa docentium fides salvifica parum aut nihil confert. 1. *Cor. VII, 29.*

§. XXXIII. Distinguendum c.) porro est inter *boni Christiani officium*, & *veri Theologi requisitum*. Non enim quæ ab homine *Christiano*, eadem a *Theologo*, & vice versa, ob diversitatem *finis* utriusque, & scopi requiruntur. Scopus *Christiani* hominis est, non alios, sed *seipsum*, salvare. Fide igitur, tanquam unico salutis recuperandæ subsidio, carere idem non potest *Ebr. XI, 6. Rom. XIV, 23.* Theologus vero non tam *suam*, utut hanc negligere sit nefas, quam *aliorum* salutem, pro scopo habet. Hujus autem procurandæ medium non est ipsius Theologi *subjectiva*, & *inbasiva* fides, sed *dispensatio legitima verbi*, & *Sacramentorum*. Ad quam sicut accuratior rerum divinarum notitia requiritur; sic ad obtinendum Theologi finem suffecerit in eadem egregie profecisse. Fide *propria* non ob *aliorum*, sed *suam* ipsius, salutem indiget, qua si caruerit, non is quidem fuerit *bonus Christianus*, quum suam ipsius salutem negligat, esse tamen po-

terit *sanus Theologus*, quum διὰ τὴν ἔξιν sensus exercitatos habeat ad discretionem boni & mali *Ebr. V. ult.* eritque adeo, & appellabitur verus Ecclesiæ Doctor, eodem illo jure, ac merito, quo verus bonusque audit *Medicus*, qui artem bene medendi tenet, eandemque non sine fructu aliis applicat, etsi suum ipsius corpus negligat, nec, urgente licet necessitate, curet.

§. XXXIV. Distingvendum est d.) inter *Fidem Christianam*, & *habitus Theologicum*. Quæ duo, cum quidem sint diversissima, misere novaturientes confundunt. Itaque *D. Meurerus* in *Idea Synop. Theol. ex Ep. ad Tit. §. 1.* Theologiam describit, *quod sit fides Electorum Dei, & experimentalis, vel affectiva cognitio veritatis ejus, quæ est juxta indolem, & normam pietatis sub spe vitæ æternæ.* Nec vel hilo meliora docet *D. Henr. Majus in Theol. Luther. p. 30.* errore tam crasso, tamque notabili, ut vix ferendus in doctore Theologo videatur. Enimvero differt fides a Theologia, primo quidem, qua notitiam, ut *pars a toto*, quum hæc præter notitiam promissionum Evangelicarum, in quibus collocatur fiducia, multarum quoque aliarum rerum cognitionem involvat. Tum vero habitus Theologicus in mente ac *intellectu*, non autem *voluntate*, proxime ac immediate, quærendus est, idque vel ex uno *Calovio* in *Ilagoge*, poterat addisci. Fides autem, qua Electorum est, & salvifica, non in intellectu, sed affectibus & *voluntate* locari debet. Porro Theologia sese habet ad modum *habitus*: Fides ad instar *actus*, apprehendentis Christam cum suis meritis. Denique fides & Charitas, si recte considerantur, sunt effectus Theologiæ, quæ tradit Evangelium, ut homines ex eo fidem concipiant, & charitatem ostendant. Ad essentiam igitur vel habitus Theologici, vel veri Ecclesiæ Doctoris revocari non potest, quum finis & effectus,
sic

fit extra rei essentiam, nec causæ externæ cum internis debeant confundi.

§. XXXV. Ad loca Scripturæ, quæ pro se suaque opionione attulit adversarius, facili negotio respondebitur. Enimvero si Paulinum illud *oportet* 1. *Tim. III*, 2. essentialia quoddam Episcopi doctoris, qua talis, προσκείμενον infert, sequitur, etiam τὸ *maritum esse*, ad essentialia illius προσκείμενον pertinere, quoniam cum irreprehensibilitate l. c. immediate conjungitur. Quo pacto autem *Nic. Ambsdorfius*, *Nic. Hausmannus*, & præstantissimus quisque ex Patribus, quos conjuges nunquam duxisse constat, verorum doctorum numero fuerint eximendi. Quod ad reliqua, Theologia dicitur ἐπίγνωσις ἢ καὶ εὐσέβεια, non quod a sanctimonia & charitate separari non potest, sed quod ad pietatem & sanctimoniam ducit. Κατὰ enim alicubi in Scripturis non *formale* quid, aut *essentiale* προσκείμενον, sed *finem* & *scopum* insinuat, quod patet e 1. *Cor. XI*, 21. *Col. II*, 8. 2. *Tim. I*, 1. Num vero ex hoc, quod Theologia *ordinarie*, & *per se*, ad pietatem ducit, inferre fas sit, veram Theologiam, aut verum Theologum, absque pietate esse non posse, ipse adversarius apud se arbitretur. Saltem is non desinit verus esse Medicus, qui alios sanat, seipsum negligit: aut verus οἰκονομικός, seu Oeconomices doctor, qui regulas bene gubernandi familiam, & felicitatem obtinendi domesticam, aliis præscribit, suæ autem ipsius domui male prospicit, & rem familiarem negligenter tractat.

§. XXXVI. Ipsa ceteroqui gratia Docens I.) extra *Ecclesiastiam* non datur. Hanc enim sibi Deus velut statam, fixamque ac ordinariam *scholam*, constituit, in qua illi omnes docendi sunt, qui sua de salute institui cupiunt. Est enim Ecclesia σῦλ^λ & ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας 1. *Tim. III*, 16. ad quam, ut olim prope templum Hierosolymis, e columna quadam, suspensa

spensæ sunt verbi divini tabulæ. *Jes. XXX, 8.* Ad hanc igitur recurat, quisquis inspicere mysteria, & voluntatem Dei nosse voluerit. Hæc domus Dei est *1. Tim. III, 25.* Frustra igitur extra eandem *bonorum* spiritualium *dispensatio*, & *οἰκονομία* vel expectatur, vel quaritur. Hæc est templum Dei *2. Thessal. II, 13.* in quo Deus non modo sedet, & habitat, sed & docet, ut olim in Synagogis Galilææ, & templo Hierosolymitano, conf. *Luc. XIX, 47. Jo. XII, 20.* Addo, 2) quod homines instituuntur, *ut salventur*, secundum illud Angeli: Petrus loquetur Tibi verba, in quibus salvus fias, tu, & universa domus tua, *Act. XI, 14.* Extra Ecclesiam vero non est speranda salus. Tum vero 3) gratia docens includit *verbum*, quod docendo proponitur. Ecclesiæ vero credita sunt *τὰ λόγια τῆς Θεῆς*, *Rom. III, 5.* Hinc 4.) dicitur Jerusalem ἡ ἄνω, e supernis, mater omnium nostri, *Gal. IV, 26.* Jerusalem quidem, quod ex ea egressi sunt gentium omnium doctores, *Jes. II, 3. Marc. XVI, v. ult.* Jerusalem ἡ ἄνω, quia non modo in sublimi, excelsoque loco est posita, *Matth. V, 34.* sed & sublimia, excellentia, & cœlestia docet, *Jo. III, 4. Phil. III, 24.* quæ nos ad patrem cœlestem remittit, spretisque terrenis, & fragilibus *τὰ ἄνω* sapit, & curat, *Col. III, 2.* Mater nostri omnium, a qua, ut Timotheus olim ab Eunice ac Loide, non modo generamur, sed etiam docemur.

§. XXXVII. Hanc ad scholam invitantur omnes homines, *Matth. XI, 28. cap. XXVIII, 19. Marci XVI, 15. Rom. X, 18.* Deus enim, voluntate antecedente, vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. *1. Tim. II, 4.* Qui ergo datus est Christo a Patre, is venit ad eundem, & venientem non eicit foras. *Job. VI, 37.* Quotquot autem veniunt, hi vel *ignari* sunt, ac rerum omnium rudes, ut gentes olim, quæ ambulabant in vanitate mentis suæ, tenebris obscuratum haben-

habentes intellectum, propter ignorantiam, quæ est in natura ipsorum, propter cœcitatem cordis ipsorum, *Eph. IV, 17. 18. 1. Cor. II, 14.* vel *erronei, & falsi*, exemplo Sadducæorum, qui in capite de mortuorum resurrectione errabant, nescientes Scripturas *Matth. XXII, 29.* vel denique *fluctuantes, ac dubii*, ut Nicodemus *Job. III. & Corinthii, 1. Cor. VII, 1. sq.* Ignorantia enim, errores, & scrupuli, *tria illa sunt monstra*, quæ per gratiam Spiritus S. docentem sunt debellanda.

§. XXXVIII. Ineptiunt igitur, quotquot illuminationis veræ objectum personale *fideles* constituunt. Quid enim hoc est aliud, quam *doctos* fingere homines, *antequam doceantur*, quum sine doctrina ne concipi quidem fides possit ab homine. *Dociles* esse oportet, non *doctos*, quibus per hanc gratiam a Spiritu S. consuli debet. *Dociles*, inquam. Nec enim ulli *obtruditur* gratia, sed *offeritur*. Quod si ergo rejecta non fuerit, sed potius ejusdem Spiritus virtute admissa, tum gratia gratiam sequitur, donec integer sanctificationis complexus absolvatur. *Luc. VIII, 18. XIX, 26.* Si quis vel doctrinæ sese subduxerit, vel aures suas obstruxerit, aut Spiritui Doctori, nescio quæ, præjudicia opposuerit, is vero ad eos referendus est, qui semper discunt, nec tamen ad cognitionem veritatis perveniunt. *2. Tim. III, 5. Act. XIII, 46.*

§. XXXIX. Utut vero sint multi, qui notitiæ, quam imbibent, efficaciam, ad voluntatis emendationem, ipsamque adeo *fiduciam* conceptionem, pertingere non sinunt, hæc ipsa tamen fructus, a notitia expectandi, interceptio non obstat, quo minus iidem *gratia docentis* vere compotes facti dici possint. Nec enim est de essentia veræ doctrinæ, ut eidem semper in discantibus respondeat effectus, quum contrarium cotidie observemus in scholis. Falsus igitur est *ô dèvo*, qui negat *renovationem ab illuminatione posse separari*, nec non

Zieroldus, qui tota *proæm. Dissert. Synopsi* suæ præmissa, inculcat, voluntatis emendationem, fiduciam, & charitatem, a vera illuminatione abesse non posse. Nec sufficit, quod urget, *p. 44. impium Christo esse inobedientem*, eaque de causa veræ gratiæ expertem. Meminisse enim debebat, quod homo impius Christo quidem non obediat, qua *voluntatem ejus faciendam*, obediat tamen, qua *voluntatem cognoscendam*. Dantur enim servi, qui revera sciunt voluntatem Domini, sed non faciunt, & γνώσις absque charitate esse potest, *Matth. VII, 29. Luc. XII, 47. 1. Cor. XIII, 3*. Uti vero hæc ipsa cognitio & γνώσις a Spiritu Doctore proxime & immediate intenditur; sic quisquis eidem non repugnat, gratiæ illuminantis fit compos, etsi lumen ab intellectu oblatum a voluntate ad sui emendationem non admittatur.

§. XL. Solet alioqui Spiritus S. *discipulos* suos in *νηπίες*, & *τελείες* distingvere, prorsus *scholarum* more. Uti enim in his alii sunt *elementarii*, & tyrones, qui prima literarum rudimenta ponunt: alii vero *proveciores*, quique jam nonnullos profectus fecerunt in literis; ita etiam Christianos inter alii *parum*, alii *multum*, in cognitione rerum sacrarum, proficiunt. Illi *lacte* Catechetico nutriuntur: his *solidus cibus* apponitur, *1. Corintb. III, 2*, illi circa *στοιχεία*, & fundamenta versantur: hi *διὰ τὴν ἔξιν* sensus exercitatos habent, ad discretionem boni & mali, & *πρὸς τελειότητα* feruntur, *Ebr. V, 12. sq. VI, 1*.

§. XLI. De *utroque* tamen discentium ordine id noto, quod non modo qua *notitiam* in mente, sed & qua *fiduciam* ac sanctimoniam in voluntate in tot classes distribuuntur. Dantur enim *utrobique* profectus. Itaque hic aut ille potest esse qua *notitiam* τέλει, ita ut sibi videatur esse Dux cæcorum, lumen in tenebris versantium, eruditor insipientium, doctor imperitorum, & tamen veræ in Servatorem fiducia,
ac

ac sanctimoniam in voluntate expers, *Rom. II, 19. 20.* Possunt vero invicem alii qua fiduciam, & sanctimoniam, esse τέλειοι, qui tamen qua notitiam sunt νήπιοι, exemplo Ebraeorum *cap. V, 12.* Utrique gratia Spiritus S. docente fruuntur, quatenus emendationem *intellectus* per liberationem ab ignorantia, erroribus, & dubiis, immediate producit, fiduciam vero ac emendationem *voluntatis* producere intendit.

§. XLII. Docemur autem hodie non per *silentium* quoddam internum, vel mentis ab omni meditatione *abstractionem*, aut *evacuationem*, ab omnibus creaturis, ut Mystici, fanaticique somniant; sed per *medium* ad docendos homines divinitus ordinatum, nempe per *Scripturam*, quæ nobis est instar omnium, tanquam liber Jehovæ, *Jes. XXXIV, 16.* qui continet τὰ λόγια τῶ Θεῶ, *Rom. III, 5.* Hujus lectioni perpetuo est attendendum *1. Tim. IV, 13. 2. Petr. I, 19.* Nisi enim hoc fecerimus, non erit nobis matutina lux, *Jes. IIX, 20.* Immediata doctrina, & suggestio, clauso jam, & obliquo Canone non est expectanda. Habemus Mosen & Prophetas hos audiamus, *Luc. XVI, 29. conf. Luc. VIII, 15. Act. XVI, 14. Eph. I, 9. 10. 17. 18. Col. I, 5. 6. 9.*

§. XLIII. Misere igitur falluntur, quotquot hoc tempore a Spiritu S. homines *immediate* aliquando institui, tum sibi, tum aliis cupiunt persuasum. *Volckmeyer*, *Arnoldi* hyperaspistæ, prodigiose fanaticam opinionem *in Disp. de Verbo DEI scripto* attulimus, & discussimus. Ipsius *Arnoldi* verba, quin afferam, breviterque confutem, temperare mihi non possum. Ita enim in *Nic. Schröderi Erinnerungen etc.* aliqua præfatus *von recht geistl. Predigten p. 4.* scribit: *Wer ist so unerfahren in dem Wort der Wahrheit, der da nicht wisse, und glaube, daß allein der Heil. Geist den ersten Lehrern und Christen alle Worte in den Mund geleet, und also wahrhaftig*
Dz
geist-

geistreiche, und geistvolle Reden geschencket. MOX p. 10. sub-
 jicit: Dergleichen Lehre, und Zug des Heil. Geistes haben denn
 auch die Nachfolger der Apostel zu dem Zeugniß von J. C. er-
 fordert, wann sie bekand haben: Ein Lehrer muß das lehren,
 was er von GOTT selbst gelernet hat, nicht aber aus seinen
 eigenen Hertzen, oder aus menschlichen Sinn, sondern was
 ihn der Heil. Geist lehret, Origenes homil. VI. in Levit. Et
 p. 12. Weil aber NB. der gemeine Wahn darwider zu seyn pfe-
 get, daß solbe Gabe des Geistes NB. nur etwa zu den Zeiten
 der Apostel gemein gewesen, in den folgenden aber, und un-
 sern Zeiten, nicht mehr verbeissen sey: Siehe, so bekandten
 auch noch die Lehrer unter dem Versall eben dieses, was wir
 von den ersten Zeiten der Apostel gehöret haben: e. g. Grego-
 rius VI. &c. Addit: Es könne auch dieser Grund von den Ev-
 angelischen Christen nicht in Zweifel gezogen werden; weil ja
 ein jeder bekennen müsse, der natürliche Mensch vernimmt
 nichts etc. 1. Cor. II, 14. it. Rom. XIV, 23. Der Heil. Geist müs-
 se uns mit seinen Gaben erleuchten. Idem Lutherum, Mat-
 thesium, alios docuisse.

§. XLIV. Etsi vero facile concedimus, & largimur,
 gratiam Spiritus S. cuilibet non modo Ecclesiam docturo,
 sed & divinas res cognituro, piis precibus exorandam esse:
 negamus tamen, eundem gratie gradum hodie expectandum
 esse, vel obrinendum a quoquam, quo beati olim fuerunt A-
 postoli, primæque Ecclesiæ membra. Act. II, 3. seq. c. X, 47.
 Illi enim immediato Numinis afflatu usi sunt: nos mediato.
 Immediatum hodie expectandum esse, nec promissum extat,
 nec, post Apostolorum tempora, exemplum. Quapropter
 inter gratiam, qua beati fuerunt Apostoli, & eam qua nos frui-
 mur, plurimum intercedit discriminis. Per Θεοπρονοιαν enim
 sancti DEI homines ad hoc illud ve concipiendum, & his illisve
 verbis,

verbis, ac formulis exprimendum, procul omni fallendi periculo a Spiritu S. determinati fuerunt, *2. Petr. I, 21. Iuda v. 3.* Hodie vero homines edocentur per verbum, vel etiam de hoc illove admonentur, a Spiritu, eidemque ut obediant, excitantur. Scriptura sollicitè distinguit inter τὸ φέρεσθαι, & inter τὸ ἀγγεῖσθαι ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου. Per illud *mere passive se habent* homines: per hoc *cooperantur* Spiritui S. Illud est *sanctorum Dei Virorum Prophetarum & Apostolorum, 2. Petr. I, 21. hoc omnium credentium, seu filiorum DEI, Rom. IIX, 14.* Illud ad *constitutionem ipsius norma* directum est, a deoque *respectu ad eandem* non indiget: hoc vero *cum perpetua norma applicatione* jungatur, necesse est. Itaque si quem forte Doctorem deprehendimus habere sermones flecendis, movendisque hominum animis aptiores, id vero non peculiari, aut a doctrina verbi externa distinctæ, inspirationi, sed liberiori tantum, minusque impeditæ, verbi illius efficacæ, vel etiam profundiori S. literarum scrutinio est tribuendum. Nihil utique fingendum est Doctori, quod recte *Origenes* monuit: nec tamen ille persuasum habuit, a Spiritu S. sine verbo, aut citra & extra verbum, optima quæque expectari debere, quum Scriptura divinitus inspirata jam utilis sit ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in justitia, ut perfectus sit homo DEI ad omne opus bonum perfecte instructus, *2. Tim. III, 17. Loca 1. Cor. II, 14. & Rom. XIV, 23.* parum faciunt ad rem, quum *animalis homo utique non percipiat ea, quæ sunt Spiritus DEI.* Hac ipsa vero de causa, quisque non immediatam ἐλλαμψιν expectare, sed ad Scripturam, & Spiritum S. in eadem docentem, perpetuo recurrere debet. *Peccatum esse, quicquid non est ex fide,* pariter certum est. Nec tamen ideo putandum, θεοπνευσία opus esse, ut accendatur fides, aut omnia pro-

miscue, & absolute esse peccata, quæ non sint ex fide. Alio-
qui sequetur, ipsam quoque fidem, vel ex fide esse, vel inter
peccata oportere referri. Loquitur ergo Apostolus *de actio-
nibus natura sua liberis*, monetque, eas non esse innocentes,
vitiique expertes, nisi ex certa quadam animi persuasione,
& firma, solidaque notitia, e verbo concepta proficiantur,
quod e contextu liquet. Verba *Catechismi Lutheri* semetipfa
declarant, quum istis: *Der Heil. Geist hat uns mit seinen Ga-
ben erleuchtet*, immediate illa præmissa sint: *Er hat uns NB.
durch das Evangelium beruffen*, quo ipso innuitur, ut voca-
tionem, sic quoque illuminationem, per verbum expectari
debere.

§. XLV. Nihilo melior *Zieroldi* sententia est, scriben-
tis: *Non tantum necessaria est doctrina, que præcipitur prædi-
cando, aut legendo; sed etiam gratia operationis Dei interna,
sine qua Scripturas vel non intelligimus, vel intellectas non credi-
mus*, in Dissert. Proœm. p. 41. Et p. seq. *Pelagiani*, ait, *tribue-
bant verbo forinsecus sonanti, quod debetur interna & occultæ,
mirabili, & ineffabili operationi Spiritus S. Non sufficit doctrina,
sed requiritur inspiratio divina, que tum intellectum illuminet,
ut, quod factò opus est, sciamus, tum voluntati vires conferat,
ut, quod factò opus est, facere diligamus, & valeamus.*

§. XLVI. Cur vero divelluntur ea, quæ Deus conjuncta
esse voluit? sunt utique in verbo *externa* ista, literæ, voces,
sonus: sunt etiam *interna*, sensus, & sensui inhærens efficacia,
ipsiusque adeo Spiritus operatio. Sed nec litera sine sensu,
nec sensus sine operatione Spiritus S. datur. Nec enim Deus
Scripturam *literam* esse voluit *absque spiritu*: aut *sonum* sine
sensu & efficacia. Quin potius ista signa spiritu & vita sunt
animata, nec magis nunc licet fingere *literam absque spiritu*,
aut *verbum sine efficacia*, quam hominem sine ratione, aut
ignem

ignem sine luce. Πᾶσα enim χραφή, adeoque Scriptura complexa sumpta, ne literis quidem, apicibusque exclusis, quandoquidem sunt de essentia scripturæ, est θεόπνευστος, 2. *Timoth. III, 17.* A qua quidem θεόπνευστος uti vis verbi, & efficacia oritur, quoniam ob hanc Spiritus, e verbo, perpetuo quasi ad legentem, audientem, ac meditantem, ut ita loquar, *respirat*; ita doctrina quoque, & id quod externum in verbo est, illa ab operatione & efficacia excludi non potest. Fanaticus homo furore, ac invidia cæcus, *Pelagianum* dicere audet *verbo forinsecus sonanti illuminationem tribuere.* Pelagianus ergo fuerit ipse Apostolus, qui dicit, fidem esse ἐξ ἀκοῆς. *Rom. X, 13.* Nec enim video quid inter *verbum extrinsece sonans*, & inter ἀκοῆν vel *auditum*, ac *sonum*, concipi discriminis possit. *Pelagius* extollebat naturam. *Zieroldus*, & in vicinia D. J. O. quicquid notitiæ ante fidem datur in homine, ad *legem naturamque* refert. l. c. p. 42. sq. Discere nunc velim, quo quis pacto fidem, & cum fide, illuminationem supernaturalem, ac veram concipiat? Si *absque notitia*, ex revelatione divinæ voluntatis concepta, sequitur eandem *absque medio* ingenerari: quod est *Enthusiasticum.* Si *per notitiam*, tum illa notitia vel ex *natura*, vel ex *gratia* fuerit derivanda. Posterius negat *Zieroldus*, conceptis verbis statuens, *doctrinam non esse gratiam proprie & stricte acceptam.* Ergo ex *natura.* Si vero notitia est *natura*, & eadem illa notitia fundamenti, seminisque loco substernitur *fiducia*, sequitur, *fidem ipsam esse ex natura*, & cum fide salutem. Hem *Pelagianismum!* conf. omnino *Celeberr. Dr. D. V. E. Löfcheri Disputatio de Pelagianismo.*

§. XLVII. Ceterum ut quicquid in Scriptura continetur, ad duo potissimum capita revocatur, *Legem* nimirum, & *Evangelium*; sic utrumque, tanquam *medium* quoddam homines instituendi a Spiritu S. adhibetur. Ac per *Legem* quidem homi-

homines docentur, quæ sua sit post lapsum miseria, quæ magnitudo, gravitasque peccati, quanta sit ira Dei, quantus reatus pœnæ, a quo premantur, tantum quo agnoscere peccata, de iisque dolere incipiant, *Rom. III, 20. IV, 15. VIII, 7. Deuteron. XXVII, 26.* Evangelium vero remedia peccati perspicue exhibet, & cum propensam Patris erga genus humanum voluntatem, tum Christum ipsum, Servatorem, cum omni meritorum suorum multitudine, sistit, & exhibet, promissionum divinarum amplitudinem, ac svavitatem insinuat, denique modum liberandi a peccato, & reatu supplicii, per fidem in Servatorem, ostendit. Imo vero non solum hæc omnia exponit, ac docet Evangelium, sed ipsam quoque fidem, & qua modo cunque ab eadem promanant, operatur ac efficit, dummodo Spiritus S. voluntati sese permittat homo, nec oblati in Evangelio beneficiis sua se ipsum contumacia privet. *Jes. XXVI, 2. 10. Matth. XXII, 2. & 8. XXIII, 37. Jo. III, 39. Hof. XIII, 9. 2. Thess. II, 9. 10.* Sacramenta vero, Baptismum & S. Cœnam e mediorem ordine, ac censu non oportere excludi, Evangelica eorum indoles, & natura satis ostendit. *Ti. III, 5. Jo. VI, 56. 57.* Unde & sigillatim Baptismus apud veteres $\Phi\omega\tau\iota\sigma\mu\alpha$, & $\Phi\omega\tau\iota\sigma\mu\delta\varsigma$ dicebatur.

§. XLVIII. Illud hoc loco præterire non debeo, quatenus gratia docens per homines dispensatur, Scripturam S. non modo *medii*, sed *normæ* quoque, ac *Judicis* rationem sustinere. Ex hujus enim præscripto tum concipi, tum concepta examinari debent dogmata, quæ proponuntur ab aliis. Sadducei magis quid corrupta ratio suggererat, quam quid Scriptura tradiderat de mortuorum resurrectione docebant. Postulabantur ergo a Domino erroris, *Matth. XXII, 22.* Invicem probare jubet Apostolus omnia, & quæ bona sunt retinere, *1. Th. II, 5, 21. 1. Jo. IV, 1.*

§. XLIX.

§. XLIX. Traditur autem generatim a Spiritu S. *nobis* quod est *utile*, scilicet ad obtinendam salutem *Jes. XLII, 3. jura domini*, seu quæ Deus a nobis credi, & fieri, vel non fieri postulat, *Zeph. III, 5. Via juris, & justitiæ*, h. e. doctrina, quæ ad consequendam coram Deo, proximoque, justitiam facit: *Jes. XL, 14. justitia ipsa*, seu id omne, quod divinæ sapientiæ ac bonitati congruum visum fuit, cujus præcipua pars est justitia J. C. fide apprehendenda, *Jes. LXIII, 1. Via domini* i. e. doctrina a Deo tradita, circa Deum occupata, ad Deum directæ, *Miche IV, 2. Matth. XXII, 16.* Denique *πᾶσα βελὴ τῆ θεῶ, Act. XX, 26.* Potissimum vero doctrinæ argumentum est *de Christo*, cujus unius gratia & tota Scriptura est condita, & ex Scriptura traditur, quicquid traditur, *Jo. V, 39. XX, 31. Act. X, 42. Eph. II, 20.* De hujus igitur adventu scriptum est in volumine. *Psal. XL, 8.* De hujus persona, natura, statibus, officiis, meritis ac beneficiis, testantur omnes Prophætæ, *Job. V, 43. Act. X, 43.* Bene igitur faciunt hypodidascali Spiritus S. si, Apostoli exemplo, annuntiantes *μαρτύριον τῆ θεῶ* i. e. Evangelium de Christo, *Jes. IIX, 20.* non arbitrentur quicquam se scire, nisi Jesum Christum, eumque crucifixum, *1. Corint. II, 2. Act. II, 36. IV, 10.*

§. L. *Forma*, ratioque docendi absolvitur *communicatione verorum conceptuum de Deo, rebusque salutaribus, vel etiam, in generatione vera, divinæque notitiæ.* In hoc enim omnem institutionem, doctrinamque consistere, est in propatulo. Quos igitur conceptus Spiritus S. verbo scripto expressit, eosdem nobiscum communicat per verbum, facitque, ut nostri conceptus de rebus sacris, conformes fiant ipsius Dei, de se, rebusque suis, conceptibus verbo significatis. Hinc gloriabatur Apostolus habere se mentem Domini, scilicet per *θεογνωσίαν, 1. Cor. II, 16. VII. ult.* eandemque, ut doctor genti-

E

um,

um, communicavit per literas cum Corinthiis, non alio consilio, quam ut eorum sententia suæ menti conformis fieret, ac responderet. Conf. *Act. XX, 27. Rom. XI, 32. Eph. I, 9.*

§. LI. *Effectus* ejus immediatus, & proximus, non est *mutatio hominis e malo in bonum*, ut Zieroldus, homo prodigiose fanaticus, in *dissert. proœm. p. 53. & 55.* nugatur, hoc enim renovationis, non illuminationis, est beneficium, quum subiectum *justificationis*, (quæ tamen *illuminationem sequitur*,) sit homo *impius*, adeoque nondum bonus, *Rom. IV, 4.* Non etiam *fides per charitatem operans*, ut D. Ol. persuasum est, quoniam hi gratiæ *perficientis, & inhabitantis, non prævenientis aut excitantis*, ad quas tamen *docentem* revocamus, effectus sunt; sed potius *liberatio ab ignorantia, erroribus, & dubiis, per ingenerationem notitiæ*, adeoque scientiæ Dei & rerum divinarum. Simulac enim homini propinati fuerunt divini conceptus, ab eoque non repugnante admissi, tum vero *lumen in intellectu* oritur, ita ut ignorantia, errore, ac dubitationibus ejectis, egregia quædam, & in se salutaris, ac efficax rerum divinarum notitia in eorum locum succedat. Unde & ipsam scientiam ex unctiōne vel illuminatione derivat *Joannes, i. Ep. II, 20.* dicens: *habetis unctiōnem a sancto, & nostis omnia.* Conf. *Act. XXVI. v. 18.*

§. LII. Sive autem illa notitia *simplex* fuerit, ita ut intra unius sese intellectus metas contineat, sive *composita*, & cum emendatione voluntatis conjuncta, adeoque *affectata, & plena*, est tamen, & manet utrobique I.) *gratiosa*. Zieroldus *Dissert. cit.* notitiam, in homine improbo *gratiæ* esse negat, & *solius nature* esse statuit, idque tot convitiis, & calumniis contendit, ut vel hoc ipso doceat, sese ad improborum hominum gregem pertinere, atque adeo per suam ipsius hypothesein vera Theologia destitui.

§. LIII.

§. LIII. Nos isti furori opponimus a.) clarissima Scripturæ oracula, 1. Cor. II, 14. 1. Cor. I, 21. Eph. IV, 18. Matth. XIII, 11. 15. Luc. IIX, 10. Rom. III, 12. Eph. V, 8. Act. XXVI, 18. Jo. I, 5. Eph. II, 5. Col. II, 13. ex iisque cum *Formula Christ. Conc.* inferimus: quod etiamsi ingeniosissimi & doctissimi homines in hoc mundo Evangelium de Filio Dei, & promissiones divinas de aeterna salute legant, vel audiant, tamen ea propriis viribus NB. percipere, intelligere, credere, & vera esse statuere nequeant. Et mox: Scriptura hominis naturalis intellectui, cordi, & voluntati omnem aptitudinem, & facultatem in rebus spiritualibus aliquid boni & recti ex semetipso NB. cogitandi, intelligendi, inchoandi, volendi, proponendi, agendi, operandi, & cooperandi adimit. Vid. p. 923. sq. edit. Lips. in 4to.

§. LIV. Huc referimus, cum Libris Symbolicis, b.) omnes sanctorum *precationes*, quibus petunt, ut a Deo NB. doceantur, illuminentur, & sanctificentur. His enim precibus fatentur, quod ea, quæ petunt, suis naturalibus viribus habere nequeant. Et quidem David in uno duntaxat Psalmo decies & amplius orat, pro intellectu, ut doctrinam divinam recte capere, & discere possit, ut loquitur *Form. C. p. 926.*

§. LV. Urgemus porro, c.) quod homines quoque improbi noticia rerum divinarum, posito, quod sit *vera*, e *verbo Dei* petita, eidemque conformis est. Atqui vero quis, nisi Zieroldus aliquis, aut Langius, Scripturam Dei que verbum, idque ratione nobilioris constitutivi, sensus nimirum Θεο-πνεύμα, (quem tamen assequuntur, & imbibunt improbi, & lapsi etiam retinent;) ad *naturam*, quam *gratiam*, referre maluerit? Imo verbum Dei dicitur λόγος ἡ ἀρχὴ & *sermo gratia*, non solum quod *gratiam* offert, sed & *ex gratia* promulgatus fuit. Act. XIV, 3. XX, 32.

§. LVI. d.) Sacræ literæ fidem in Christum, regene-

rationem, renovationem, & quæ ad illam efficaciter inchoandam, & absolvendam pertinent nequaquam humanis viribus naturalis liberi arbitrii, neque ex toto, neque dimidia, *aut ulla, vel minima ex parte*, sed in solidum, i. e. simpliciter soli divinæ operationi & Spiritui S. adscribunt, sicut Apologia & Form. C. testantur. Tota enim fides, qua omnes sui partes, est ἔργον τῆς Θεῆς, Jo. VI, 29. & Christus non modo dicitur τελειωτής, sed & ἀρχηγός fidei nostræ, Ebr. XII, 2. Atqui notitia etiam simplex, & improbi hominis, est *aliquid fidei*, & virtualiter fundamentum, *mediumque* fiduciæ, siquidem fides est ex auditu, & inde oriunda notitia, Rom. X, 14. Ac licet illa notitia non semper actu ipso fiduciam procreet, ob positum ab homine obicem, procreare tamen poterat, & qua divinam intentionem, debebat. Unde & resipiscentes non *nova discere*, sed priorum *meminisse*, ac *recordari* in Scriptura dicuntur, ut supra monuimus.

§. LVII. Denique cum inter omnes sanos, vereque pios, constet, quod fiducia notitiam primam ac simplicem non *attrahat*, sed *supponat*, & pro fundamento, *medioque* habeat, sequetur, siquidem simplex illa notitia fuerit *aliquid naturale*, hominem vel per naturam, vel *procul lumine medii*, fiduciam in Christum concipere, quod utrumque manifesto fanaticum est.

§. LVIII. Est igitur hominis etiam improbi notitia, dummodo revelationi divinæ conformis sit, minime omnium res mere *naturalis*, sed potius effectus gratiæ Spiritus S. *assistentis*, qui nunc hominem prævenit, nec opinantem ad amplectenda salutis media invitatur, nunc naturalem illius repugnantiam, ne hic atque nunc erumpat, cõhibet, nunc denique notitia rerum divinarum beat ac instruit. Luc. XV, 20. Rom. VIII, 7. 9. Apoc. III, 20.

§. LIX.

§. LIX. Eadem notitia, utut simplex, & boni affectus in voluntate expers, est quoque II.) *vera*. Distingvunt h. l. Novatores inter veritatem *Logicam*, & *Metaphysicam*, seu *Theologicam*, & priorem illam notitiæ hominis impii relinquunt, posteriorem negant. Sed enim vero per veritatem *Metaphysicam*, ipsorum quoque adversantium iudicio, revera quid est id, *quod esse debet*. Atqui vero notitia vera rerum divinarum talis esse debet, ut conformis sit suo principio, h. e. revelationi divinæ, & quodlibet objectum sic apprehendatur ab intellectu, prout ab eodem apprehendi debet. Cum proinde idem hoc in notitiam hominis impii cadat, idemque adeo notiones primas de Deo convenienter apprehendat, affirmet affirmanda, neget neganda, totam denique fidei analogiam teneat, veritas certe *Metaphysica* de hac ipsa notitia negari non potest. Imo vero conceptus etiam hominis impii, de rebus divinis, posito, quod e Scriptura petiti sunt, *materialiter, & quoad rem*, iidem sunt cum conceptibus a Deo per Scripturam nobiscum communicatis. Nuda enim diversitas recipientium non mutat naturam rei in se considerata. Eadem *aqua* est, & quæ intra alveos profluit, & quæ ex profluente petita est. Idem *femen* est, & quod in rupem, & quod in spinas, & quod in terram bonam incidit. Idem *Dei verbum* est, sive Ebræis, sive Græcis, sive Latinis literis exprimat. Idem *conceptus* de rebus sacris sive a Deo, sive ab angelo bono, sive ab homine pio foveatur, non obstante, quod DEVS infinite perfectior est angelo, & angelus melior homine. Cur igitur accidentalis affectuum, & voluntatis, in homine differentia ipsam conceptuum in intellectu naturam mutaverit, & ex veris non-veras spuriasque reddiderit?

§. LX. Dixerit quis cum *Breithauptio in Disput. de vera*

E 3

rer.

rer. div. not. p. 8. falsum esse, quod homo impius res sacras semper verbo DEI conformiter apprehendat, quandoquidem is, e. g. verba Joannis, 1. Epist. II, 2. Christus est propitiatio pro peccatis nostris etc. contra mentem Apostoli intelligat de peccatis non agnitis, cum tamen hic loquatur de propitiatione iusto ordine applicanda. Fieri ergo posse, ut una eademque propositio in intellectu pii sit vera, impii, falsa. Sed enim vero impius illa Joannis verba vel intelligit de propitiationis acquisitione, & sic Christum pro suis quoque peccatis esse propitiationem impius recte statuit; vel de applicatione. Quo posito, si impius Christum esse propitiationem pro suis, utur non agnitis, peccatis esse statuatur, tum vero ejus conceptus non conformis est verbo DEI, sed potius difformis.

§. LXI. Excipitur: *Si vel maxime apprehendantur objecta sacra, non tamen integre, nec spiritualiter, & prout Spiritus S. intenderit, eadem apprehendi.* Respondetur: Objecta integre apprehenduntur ab intellectu, utut integræ apprehensionis integrum fructum non capiat voluntas.

§. LXII. Urgetur: *verbum DEI non constare verbis solum cognoscendis, sed etiam vi, & efficacia Spiritus Sancti: regnum DEI non esse in verbis; sed in virtute 1. Cor. IV, 20. Rom. I, 16. sine hac igitur potentia & efficacia qui verbum DEI accipiant, hos notitiam ei conformem haud quaquam haurire.* Respondetur: *Et si notitia impii, verbumque ab eo haustum, non sit efficax actu secundo, ita ut plenam regenerationem, & conversionem conciliet: est tamen efficax actu primo, dum potest emendationem quoque voluntatis & affectuum post se trahere, tracturum quoque actu ipso, simul ac morosa cessaverit repugnancia.*

§. LXIII. Dixeris: *Vera illuminatio sine conversione esse non potest. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate?*

aut

aut qua societas lucis ad tenebras? 2. Cor. VI, 14. *Tenebrae istae sunt iniustitia; lux autem est vera Christi cognitio, qua duo in unam societatem coire nequeunt.* Sed enim agit locus, quod ostendit *ἑνωσις*, de vitando cum infidelibus, ob periculum seductionis, commercio. Quid autem hoc ad ostendendum, hominem vere *doceri*, aut illuminari, quin simul *plene convertatur*, (id enim h. l. intelligitur,) non posse. Si pro voluntate D. Ol. sit explicandum Oraculum, sequetur, in uno eodemque homine nec *carnem*, & *Spiritum*, simul adesse posse. Hæc duo enim non magis videntur in unam societatem coire posse, quam *justitia & iniquitas, lux & tenebrae*. Est utique *neutri* cum *altero* quidquam commercii, ratione *sui*, & sensu *reduplicativo*, quoniam sunt immediate opposita; interim quum concurrere possint ratione *subjecti*, & sensu *specificativo*, ita ut una eademque potentia in homine ex parte sit *illuminata*, ex parte *caliginosa*, quid obstat, quo minus opposita in diversis animæ facultatibus adesse possint, & homo qua *intellectum* luce gaudeat, qua *voluntatem* iniustitia laboret?

§. LXIV. Misera vero facultatum, & potentiarum animæ confusio est, quod vitia voluntatis, & exorbitantiæ affectuum, ad tenebras, & mentis caliginem ab adversario referuntur, quum ipse usus probet, posse quem vere solideque nosse, quid sit castitas, mansuetudo, modestia, etsi libidinibus, iræ, superbiæque, indulgeat. Planta equidem *gustu & odore*, sed, & hyberno imprimis tempore, *visu*, & aliorum testimonio, cognoscitur. *Si quis dixerit societatem sese habere cum Christo*, (hinc moralem, hinc mysticam,) *& ambularit in tenebris*, impie vivendo, *is utique mentitur*, i. Job. I, 6. quia dominium peccati cum statu gratiæ conciliari non potest: non tamen mendax fuerit, dicendo, se *nosse*, quomodo *debeat*

beat in luce ambulare, utut de facto in tenebris ambulavit.

§. LXV. *Veram DEI cognitionem in ea consistere, ut intelligatur practice; eum esse meram gratiam* &c. falsum est, quum *praxis* non forma sit veræ cognitionis; sed *fructus*, eandemque non *constituat*, sed *sequatur*, ac *inducet*. Quod si omnis cognitio mysteriorum vera, & spiritualis a *sensu* & *experientia* incipit, ut loquitur Lipsiensis, quid fiet de iis, quæ sentire & experiri in gratiæ regno non possumus? Nihil igitur vere, ac spiritualiter, de existentia & officiis bonorum angelorum, nihil de Servatoris conceptione, nativitate, personali ministerio, passione denique ac evectione ad cœlos, nihil de morte placida, iudicio extremo, & consummatione seculi, inferno denique & cacodæmone, vere & spiritualiter, cognoscemus, nisi hæc omnia senserimus, & experti fuerimus. O quantis difficultatum vorticibus demergemur, si veram, & spiritualem cognitionem, a *sensu* & *experientia*, quam ejus *cum revelatione divina conformitate*, deducere maluerimus! Conf. B. D. Neumanni *Disput. de Illuminatione*.

§. LXVI. Est igitur impii quoque notitia III.) *Spiritualis*. Proficiscitur enim a Spiritu S. quod supra ostendimus, nec dicere Stephanus potuisset, *Judeos Spiritui S. resistere*, Act. VII, 51. si hausta ab iisdem notitia non fuisset, ab ipso Spiritu propinata. Graviter ergo errant, qui notitiam, absque fiducia, pro re *mere-naturali* habent, & tanquam *ideale* quid & *legale*, cum Zieroldo, Langioque, & aliis, exagitant, quum injuria in ipsum Spiritum, a quo proficiscitur, redundet. Accedit, quod *per verbum*, quod *Spiritus* est & vita, Jo. VI, 63. ingenerata fuit, & circa *objecta spiritualia*, Deum nempe, ac res divinas, versatur, finem quoque, & *effectum spirituales*

ritualem inteadit, etsi, ob positum ab homine obicem, eundem non consequitur, vel attingit.

§. LXVII. Denique IV.) *in se* quoque est *efficax*. In *se* inquam, & *qua actum primum*, quia rerum divinarum notitia, in qualicumque deprehendatur homine, nihil est aliud, quam Verbum DEI cognitum, apprehensum, & memoriae mandatum, quod quidem est potentia ad salutem omni credenti, *Rom. I, 16.* & potest animas nostras salvas facere, *Jac. I, 21.* Sed nec efficacia, qua actum *secundum*, eidem temere est neganda. Etsi enim impii, contumacia sua plenam, numerisque omnibus absolutam sui emendationem impediunt, prohibere tamen non possunt, quo minus hausta e verbo notitia, subinde vires suas exerat, eosque miseriae suae commoneat, admissorum arguat, & convincat, denique reatu mortis & aeternae damnationis terreat. Uti enim tanta DEI est bonitas, ut aliquem, etiam *gratiosae praesentiae gradum*, in Coena nempe Domini, ne homines quidem impii, possint effugere, *ob ordinationem* DEI instituentis; sic etiam primos quasi notitiae motus, ac insultus eludere, aut declinare ne impius quidem potest, ob benignissimam Numinis voluntatem, per quam efficacia cum verbo indivulso nexu cohæret. Hi proinde motus sunt *inevitabiles*, licet sint *resistibiles*, ut loquimur in Scholis, adeoque Felix & Agrippa compunguntur cordibus, & trepidare ad Apostoli concionem incipiunt, utut perrumpere vim Verbi, & in voluntatem penitus penetrare, per contumaciam suam non patiuntur, *Act. XXIV, 25. XVI, 28.* Cum proinde impius quoque, ac negative irrogenitus, quosdam notitiae doctrinaeque effectus intra se ipsum experiatur ac sentiat, concludo, hanc ipsam hominis improbi notitiam non modo veram, & spiritualem, sed & efficacem esse.

§. LXVIII. Plura de hoc argumento non addo, de quo aliquot abhinc annis strenuos illos purioris doctrinæ defensores ac Vindices, B. D. Fechtium, & Dn. D. V. E. Löfcherum, alterum quidem in disputatione de *Confectariis periculosis et doctrina de falsa irrogen. Theol. prof.* alterum vero, in eruditiss. dissert. de *Pelagianismo*, multa graviter, sobrieque scripsisse memini.

§. LXIX. Subducimus igitur rationes, misisque in compendium disputatis, Gratiam *Dotentem* describimus, quod sit *actus gratie Spiritus S. applicatricis, qua is, una cum Patre & Filio, homines natura sua corruptos, sed ad regnum gratia benevole invitatos, per & propter Christum, mediantibus verbo & Sacramentis, ab ignorantia, erroribus, & dubitationibus liberat, notitiaque rerum divinarum Spirituali, vera & efficaci, imbuit, ad fiduciam in Christum concipiendam, & consequendam salutem.*

§. LXX. De *affectionibus* hujus gratiæ hoc pauciora retulerim, quod plerasque in superioribus vel jam explicui, vel obiter insinuavi ac tetigi. Monemus igitur breviter hanc ipsam gratiam esse a.) *successivam*, gradibusque obnoxiam. Non enim fit *ordinarie* in momento, vel in instanti, ut regeneratio stricte sumpta, atque justificatio. Semen enim verbi primum herbam protrudit, hinc spicam, tandem in spicis triticum, *Marc. IV, 28.* Et sermo Propheticus primo instar lucernæ lucet in pectore, tanquam loco caliginoso, per gratiam prævenientem: tum dies illucescit, per gratiam excitantem, tandem *ὁ Φωσφόρος* J. C. pleno jubare oritur, per gratiam perficientem, atque inhabitantem, *2. Petr. I, 20.* Hinc Samaritani primum invitabantur ad fidem per narrationem mulierculæ, quacum Christus fuerat colloctus: hinc ipsi audiebant Dominum, tandemque plenam

con-

concipebant fiduciam, Jo. IV. Et Apollo *κατηχημέν* de cetero τὴν ὁδὸν τῶ κηγίς multis annis, tantum norat baptisma Joannis, tandem vero per Priscillam & Aquilam *ἀκηλύβησον* edocebatur de via Domini, Act. XIII, 25. sq. Conf. B. Bücher. in mens. Pietist. p. 456.

§. LXXI. Hac ipsa vero de causa debet b.) esse *continua*, quæque indies majora capiat incrementa. Crescere enim jubemur in scientia DEI, Eph. I, 17. Col. I, 10. in gratia & cognitione Domini nostri J. C. 2. Petr. III, 18. ne simus amplius pueri, qui fluctuent, & circumferantur quovis doctrinæ vento, per versutiam hominum, Eph. IV, 14. sed potius τοῖς φρεσὶ τέλει, & adulti, 1. Cor. XIV, 20.

§. LXXII. Quantumcunque vero cognitionis gradum attingamus in hac vita, meminisse tamen debemus, eandem c.) esse mutilam ac *imperfectam*. Nam Prophetiæ abolebuntur, & lingvæ cessabunt, & scientia abolebitur: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ast ubi venerit quod perfectum est, tunc, quod ex parte est, abolebitur, 1. Cor. XIII, 8. 9. Nimirum, secundum illud Theologi *ἀξίωμα*, Præsens est imperfectum: Perfectum & Plusquamperfectum est futurum.

SOLI DEO GLORIA.

✓
00 A 6436

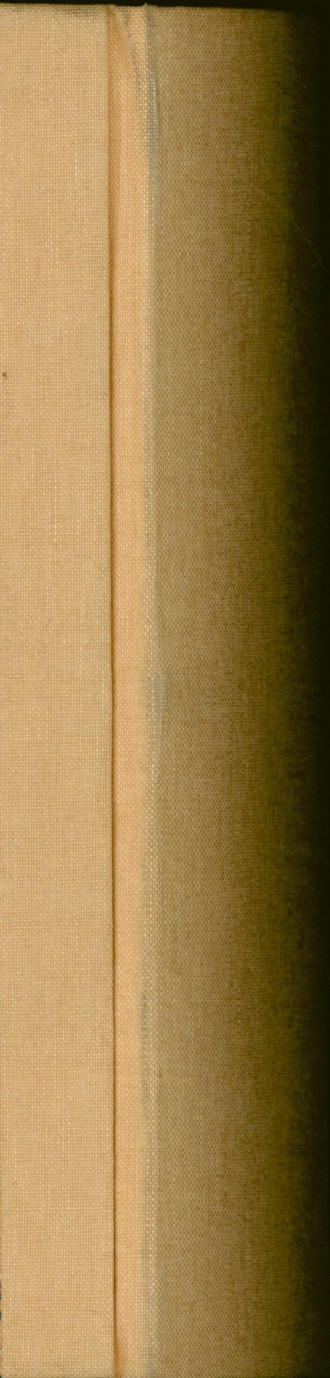
ULB Halle
004 931 300

3

KD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8
Centimetres

Black
3/Color
White
Magenta
Red
Yellow
Green
Cyan
Blue

D. B. V! 36 XII
INAUGVRALIS
VA DE
A T I A
S SANCT
ENTE
PICIIS
NCIPIS ATQVE DOMINI
RICI AVGVST
XON. HEREDIS
ETC. ETC.
IAE MAGNIFICENTISSIMI
ESIDE
VERNSDORFI
ROF. PVBL. ORD. TEMPLI C
TVS ECCLES. ASSESSORE
ICENTIA
A HONORES CONSEQVEN
EXTIL. ch bCCIX.
OST MERIDIEM STATIS
E DISSERVIT
tlieb HOFMANNVS
Cand. nunc vero S. Theol. Doct.
ord. in Acad. Lipf.
D. SECVND A.
ANNO GERDESIANO. 1717.